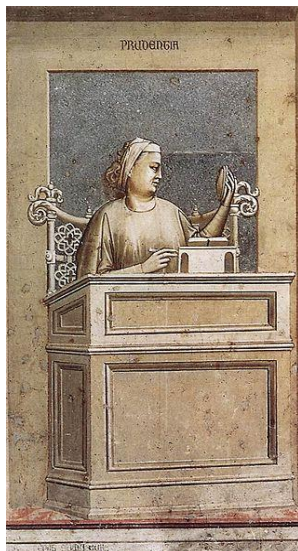

Curs d'Estiu, Col. de Llicenciats, Barcelona, juliol 2022

VIRTUTS CARDINALS: LA RECONSIDERACIÓ DE LA JUSTÍCIA, RAWLS I NUSSBAUM

Als segles XX i XXI el debat sobre la justícia s'ha centrat molt bàsicament en la qüestió de la imparcialitat i de la redistribució. Qualsevol consideració sobre la justícia en la modernitat es fonamenta en el concepte kantian de dignitat que, molt en resum, diu que tots els éssers humans tenen valor, però no tenen preu. Això és el mateix que dir que una persona és una finalitat en si mateixa i per tant pot vendre el seu treball o el seu temps, però no pot ser tractada com una cosa ni es pot vendre a si mateixa. Ser imparcial i redistribuir amb justícia les càrregues i els beneficis implica fer-ho a partir de la consideració de la dignitat, sense la qual no hi pot haver bé comú, perquè tenir dignitat és la consideració comuna de tots els humans més enllà de consideracions de raça, sexe, nacionalitat o religió.

John Rawls a la seva *Teoria de la justícia* va establir que en una societat ben ordenada s'han de complir dos principis bàsics de justícia:

- a) *Principi de llibertats* o de distribució d'igual nombre d'esquemes de llibertats per a tothom. Tothom ha de tenir accés imparcialment al mateix esquema de llibertats bàsiques.
- b) *Principi de la diferència*. Les desigualtats econòmiques i socials hauran de ser conformades de manera que 1) s'espera raonablement que siguin avantatjoses per a tots i 2) es vinculen a càrrecs i ocupacions accessibles per a tots, de manera que en cas de desigualtats cal afavorir els més necessitats.

Això implica que la justícia és en ella mateixa imparcialitat. Però com sabem que actuem imparcialment? Rawls va proposar un experiment mental per explicar què significaria actuar "imparcialment". Imaginem-nos que tenim un pastís i la pregunta és "com el tallaríeu d'una manera justa i imparcial? La seva resposta és molt senzilla: si no sabem quin tros de pastís ens tocarà procurarem que tots els talls siguin aproximadament iguals. Això ell ho va anomenar "vel

d'ignorància". Així, per exemple, en condicions de vel d'ignorància per protegir-nos de la pobresa buscaríem situacions màximament igualitàries socialment. El mateix succeiria en la justícia, si jo no sé si soc home o dona, blanc o negre, jove o vell, ric o pobre i si ignoro si la una llei em beneficiarà o em perjudicarà... procuraré legislar i actuar imparcialment. En tots dos casos només s'acceptarien algunes diferències si aquestes diferències serveixen per millorar la vida de tots (per exemple es pot pagar més a algú en funció de les necessitats).

El problema de la hipòtesi del vel d'ignorància és que es fonamenta en una consideració ideal. En realitat la política mai no es fa així; al revés, es pressuposa que jo sempre sé qui soc, quins interessos tinc, a quina comunitat represento, quines coses bones pretenc assignar-me, etc... i procuro fer política en favor dels meus interessos i els de la meva comunitat. Per molt que s'intenti dissimular els debats sobre la justícia són inseparables de les diverses concepcions que es puguin tenir sobre la vida bona. En una democràcia els diputats són escollits precisament per a representar els interessos concrets i els models de vida que seus votants consideren valuosos i no per raonaments abstractes.

L'economista i premi Noble Amartya Sen i la seva companya Martha Nussbaum van criticar en profunditat les idees de John Rawls sobre la justícia i van proposar una altra teoria que s'anomena "de les capacitats". És justa aquella societat que permet i estimula el desenvolupament de les capacitats diverses dels seus membres i que garanteix la possibilitat que els individus puguin desenvolupar-les imparcialment.

Sen i Nussbaum sovint fan un comentari irònic sobre com tallar un pastís: per tallar-lo primer cal tenir un ganivet. Qui no té la capacitat de tenir un ganivet no pot aconseguir cap tros de pastís. Les capacitats són drets humans bàsics (educació, salut, domicili, treball digne) sense els quals no es pot aspirar a la justícia.

Tenir la capacitat de triar el propi mode de vida sense interferències de la religió o del patriarcat, la capacitat de poder viure saludablement, de saber respectada la integritat corporal i jurídica, d'usar els sentits, de vincular-se lliurement amb persones i coses, etc. és un contingut bàsic de la justícia.

Si no ha eines per desenvolupar les capacitats (i programes de capacitat en forma d'educació i d'accés a la cultura) no hi poden haver ni llibertats ni justícia enteses de forma equitativa. Sense desenvolupar capacitats com la integritat física, la possibilitat de desenvolupar vincles afectius o la de portar una vida social i saludable ens perdríem coses molt significatives per al nostre creixement personal. Quan els individus no tenen possibilitats reals d'optar pel seu propi camí una societat no pot considerar-se ni virtuosa ni justa.